

Uit: Spiegel van Eigentijdse
Begeleiding,

jrg.1; no.5; sept/okt '89

B. BAKKER-DE PREE :

Constructionele gedragstherapie

Nijmegen, Dekker & Van de Vegt, 1987, 251 p., 55 gulden.

In dit boek wordt constructionele gedragstherapie op een theoretische en praktische manier benaderd. Deze therapie is constructioneel, omdat zij psychische klachten en moeilijkheden verklaart vanuit het gehele functioneren van de persoon. Zij is gedraggericht omdat zij het behaviorisme als uitgangspunt neemt. Emoties en cognities worden daardoor niet bij de responsen gerekend.

De theoretische basis van deze therapie wordt in het eerste deel van het boek uit de doeken gedaan. Het menselijk doen en laten wordt daarbij geïnterpreteerd vanuit de conditioneringsexperimenten en dit zowel op operant als op respondent niveau. Conditionering is primair een kwestie van stimulusversterking. Het al of niet beantwoorden van een stimulus hangt af van zijn relatieve kracht. Die hangt af van de ervaring en de momentane toestand van de persoon in kwestie.

Het doen en laten (gedrag) van mensen is zeer genuanceerd. Binnen het doen onderscheidt de auteur drie vormen, namelijk toenadering (t.o.v. positieve stimuli), ontsnapping (t.o.v. negatieve stimuli) en actieve vermijding. Actieve vermijding is het reageren op stimuli die het uitblijven van contact met bestaansbedreigende aspecten van de omgeving garanderen.

In het « laten » wordt onderscheid gemaakt tussen uitdoving en responsonderdrukking. Bij deze laatste vorm hoort de passieve vermijding, waarbij de persoon effectief gedrag nalaat om ernstiger negatieve stimuli te ontlopen. Centraal in dit boek is de theorie van de dominante actieve vermijding die stelt, dat het gedrag problematisch wordt als deze vermijding rigide en eenzijdig gericht is op een sterke negatieve sociale stimulans, invaliderende stimulus genoemd. Ook wordt deze stimulus passief vermeden.

Komt de persoon in situaties die geen aanduidingen geven hoe vermeden kan worden, dan ontstaat er paniek en gedragsontregeling. Bij constructionele gedragstherapie wordt dan het niet problematische deel van het gedrag conditionerings-theoretisch geanalyseerd, van waaruit de therapeut een functioneringsmodel van de cliënt construeert. Vanuit dit model kunnen de klachten van de cliënt voorspeld worden.

De therapie bestaat er dan in dat het functioneren van de cliënt wordt uitgebreid door het aanleren van toenadering- en ontsnappingsmogelijkheden en het uitdoven van de invaliderende invloed van de stimulus.

Dit boek is een stevige aanrader. Het bevat een schat aan gegevens over modern conditioneringsonderzoek. Het biedt tevens een solide theoretische basis voor praktisch therapeutisch bezig zijn. Ook de gedragstotaliteit van het persoonlijk functioneren wordt op een originele manier benaderd, waardoor de kritiek dat gedragstherapie enkel op symptomen zou werken, wel definitief naar het verdomhoekje verwezen wordt.

J. Cloet

CONSTRUCTIONELE GEDRAGSTHERAPIE : theoretische fundering en praktische realisering / Beata J. Bakker-de Pree. - Nijmegen : Dekker & Van de Vegt, 1987. - X, 251 p. ; 23 cm. - Ook versch. als proefschrift Univ. van A'dam. - Met lit.opg., reg. ISBN 90-255-0022-6 ingen. : fl. 55

C*, IV • - Met dit boek wil de auteur vernieuwing brengen binnen de gedrags-therapie. Gebruik makend van de conditionerings-theoretische onderzoeken staat zij in dit kader een ruimere benaderingswijze voor van neurotische problemen. Het eerste deel van het boek bestaat uit de kritische analyse van de huidige stand van zaken in het leertheoretische onderzoek. De auteur wijst eenzijdige beklemtoning van sommige leerparadigma's af en zij toont zich voorstander van een integrale benadering van het menselijk gedrag. Dit leidt in de therapiepraktijk die zij voorstaat, tot het niet-afzonderlijk bestuderen van het probleemgedrag (cf. de klachten) van de cliënt. Probleemgedrag mag niet worden geïsoleerd doch moet worden geplaatst in het perspectief van de niet-problematische delen van het bestaan van de cliënt. Dit is het wat zij haar constructionele aanpak noemt. Neurotisch gedrag wordt dan gezien als het resultaat van een stilaan geleerde eenzijdigheid in het gedragsrepertorium van de cliënt. Het is het gevolg van actieve vermindering ten aanzien van omgevingsituaties die de cliënt in zijn persoonlijk verleden heeft leren ervaren als schadelijk. Dit vermijdingsgedrag is dominant geworden onder andere door het steeds maar krachtiger worden van de negatieve stimulus die eraan ten grondslag lag. In het praktische deel van het boek legt de auteur op twee zaken in de therapie een sterke klemtoon. Vooreerst op de integrale-integratieve functioneringsanalyse (probleem- en niet-probleemgedrag) als grondslag van elke therapeutische actie. En vervolgens hecht zij zeer veel belang aan de relatie tussen therapeut en cliënt. Dit boek biedt een zeer interessante kijk op de gedragstherapie en levert een belangrijke verrijking in dit domein. Het boek is weliswaar zoveel mogelijk in gewone taal geschreven maar vergt toch een goede vertrouwdheid met de diverse leerpsychologische theorieën.
Dr. Jozef Corveleyn

Uit: de BOEKENGIDS (B), 66e jrg. no.2
febr. '88

Bakker-de Pree, Beata J. 607.33

Constructionele gedragstherapie: theoretische fundering en praktische realisering / Beata J. Bakker-de Pree. - Nijmegen : Dekker & van de Vegt, 1987. - 251 p. - Ook verschenen als proefschrift Universiteit van Amsterdam. - Met lit. opg., reg. - ISBN 90 255 0022 6: fl. 55

Met dit boek werpt Beata Bakker-de Pree een vernieuwend licht op gedragstherapie. Vanuit een zeer grondige studie van de behaviouristische literatuur en een jarenlange ervaring als gedragstherapeut komt ze tot een originele, veelbelovende theoretische kijk op neurotische problemen.

Volgens haar visie wordt het gedrag van cliënten gedomineerd door het eenzijdig actief vermijden van een cliëntspecifieke, krachtig negatieve sociale stimulus. Bij het opstellen van een functioneringsanalyse (waarvoor ze o.a. een indrukwekkend symbolensysteem ontwikkelde), wordt, in tegenstelling tot de in de gedragstherapie «klassiek» gangbare klachtgerichte benadering, uitgegaan van het niet-problematisch functioneren van de cliënt. Een en ander wordt bevatte-lijk geïllustreerd aan de hand van 2 gevalsbeschrijvingen. Onderwerp van de eigenlijke therapie is het doorbreken van de eenzijdigheid van het gedrag door uitbreiding van het gedragsrepertoire.

Dit boek verdient gelezen te worden door allen die beroepshalve geïnteresseerd zijn in gedragstherapie. Het zal wellicht nog aanleiding geven tot tal van theoretische discussies. Men weze echter wel gewaarschuwd: dit is geen lichte kost.

(Peter Theuns)

D

Uit: de LEKTUURGIDS (B), 35e jrg. no.3, maart 1988

Bakker-de Pree, Beata J. psychi
Constructionele gedragstherapie : theoretische fundering en praktische realisering / door Beata J. Bakker-de Pree. - Nijmegen : Dekker & Van de Vegt, 1987. - X, 251 p. - Met lit.opg., reg. - Ook verschenen als proefschr. Universiteit van Amsterdam ISBN 90-255-0022-6 ing.: f 55,--

I - Het behaviourisme en de gedragstherapie verklaren menselijk gedrag, en dus ook de klachten van therapiecliënten, in termen van leerprocessen op basis van conditionering. In de therapie kan ongewenst gedrag afgeleerd en gewenst gedrag aangeleerd worden d.m.v. specifieke technieken en methoden. De auteur bespreekt de vele en complexe deducties van deze basisidee. Het nieuwe en belangrijke van deze uitgave is echter dat ze een kritiek vormt op de te sterke klachtgerichtheid van de gedragstherapie. Aan de hand van haar theorie van de zgn. "dominante actieve vermijding" (van voor het individu zeer negatieve omgevingsstimuli) houdt Bakker-de Pree een pleidooi voor het betrekken van het totale functioneren van de cliënt in de therapie, met bijzondere aandacht voor de therapeutische relatie. Het hebben van klachten wordt dan conditioneringstheoretisch verklaard uit de specifieke "constructie" van dit totale functioneren: constructionele gedragstherapie. Dit is een innoverend werk binnen de gedragstherapie, met vele voorbeelden en twee uitgewerkte case studies. Theorie en praktijk worden aan elkaar gekoppeld. Het gaat om een grondige, gespecialiseerde studie voor een min of meer gespecialiseerd lezerspubliek. * Lic. Michel Thys,
klinisch psycholoog
87-1238 PRISMA-Lectuurvoorlichting, Voorburg

T H E R A P I E

dec.'87;
(Uit: KONTAKTBLAD
Federatie van Diensten voor
Geestelijke Gezondheidszorg)

* Konstruktionele gedrags-
therapie

B. Bakker-de Pree

In dit boek geeft de auteur een uiteenzetting van de theoretische achtergronden en de praktische uitvoering van konstruktionele gedragstherapie, een nieuwe richting in de veelheid der therapieën die veelbelovend is. Door de publicatie hiervan worden de thera-

peutische mogelijkheden van gedragstherapie uitgebreid. Het boek bestaat uit drie delen ; het eerste deel bevat een uiteenzetting over het theoretische begrippenkader. In de twee daaropvolgende delen wordt een toelichting gegeven op de toepassingsmogelijkheden voor de therapiepraktijk. De kern van het boek is de hier voor het eerst gelanceerde theorie van de dominante actieve vermijding, waarmee het ontstaan en voortbestaan van neurotische problemen en klachten verklaard kan worden. De praktische toepassing van de therapie met cliënten wordt geïllustreerd met woordelijk overgenomen therapeutische sessies uit de praktijk van de auteur.

Beata J. Bakker-de Pree is psycholoog-psychotherapeut. Na haar opleiding in de gedragstherapie in 1965 aan het Middlesex Hospital te Londen bij Dr. V. Meyer, is zij als therapeut en opleider werkzaam geweest in de ambulante en intramurale geestelijke gezondheidszorg. Momenteel is zij onder meer als opleider verbonden aan de Basisopleiding Psychotherapie aan het Regionaal Instituut voor Nascholing en Opleiding te Utrecht.

Uitg. Dekker & van der Vegt, 1987, 251 p., 55 gld.

In dit boek maken we kennis met een boeiende visie op de zgn 'constructionele gedragstherapie'. Kenmerkend voor die benadering is dat wordt gekeken naar het hele functioneren van het individu, en niet uitsluitend naar de klacht(en). Vanuit het niet-problematische deel van zijn bestaan, wordt onderzocht wat de cliënt aan mogelijkheden tekort komt, waardoor er klachten, symptomen of probleemgedrag ontstaan.

Bakker-de Pree lanceert de theorie dat neurotische klachten (depressies, fobieën, dwanggedrag, agressiviteit, ...) voortvloeien uit een specifiek eenzijdig functioneren van het individu, d.w.z. een dominante actieve vermindering van een inhoudelijk cliënt-specifieke, invaliderende stimulus. Die stimulus (b.v. 'nuteloos') is zeer krachtig en verdwijnt niet vanzelf. Het individu tracht die prikkel tot elke prijs te vermijden (b.v. de cliënt werkt zich te pletter om toch maar niet 'nuteloos' te worden gevonden), met dysfunctioneren tot gevolg. De invaliderende stimulus is altijd van sociale aard, in het bijzonder gaat het om afwijzende reacties van medemensen.

De constructionele aanpak heeft zowel repercussies voor de diagnosestelling als voor de therapie. De constructionele diagnosestelling is vooral gericht op het analyseren van het niet-problematische functioneren, met tussentijdse hypothesevorming en toetsing van de inhoudelijke kenmerken van de invaliderende stimulus en van de veiligheidssignalen.

Klachtgerichte procedures (zoals de klassieke gedragstherapie) doen, volgens de auteur, nieuwe of soortgelijke klachten opdoemen (symptoomsubstitutie). De therapeut moet zich deshalve niet toespitsen op de klacht, doch wel op het eenzijdige functioneren van de cliënt. Zijn bestaansmogelijkheden moeten worden verruimd. Dat betekent dus dat niet moet worden afgeleerd, maar wel aangeleerd. Bij dat aanleren is men dan niet geïnteresseerd in kwaliteitsverbetering of kwaliteitsverhoging van het responsrepertoire van de cliënt (dus geen toepassing van vaardigheidstrainingen!), maar in een uitbreiding van de functionele soorten van stimuli, die dat repertoire beheersen.

Dit helder geschreven, leerrijke, maar zeker niet gemakkelijke boek veronderstelt allicht bij de lezer een flinke voorkennis omtrent gedragstherapie.

De constructionele gedragstherapie kan o.i. - al was het maar omwille van de grote aandacht voor het hele functioneren van het individu - vermoedelijk een nuttige en bruikbare bijdrage betekenen bij de aanpak van zowel volwassenen als kinderen. Toch willen we enkele bedenkingen plaatsen.

De auteur verdedigt doorheen het hele werk een traditioneel behavioristische visie, d.w.z. dat geen

plaats wordt ingeruimd voor emotionele of cognitieve 'responsen' of 'stimuli'. Er wordt vertrokken van een strikt S-R model, waarin de directe relatie tussen omgevingsstimuli en gedrag prevaleert. Niettegenstaande het bestaan van intrapsychische factoren niet wordt ontkend (op p. 118 wordt b.v. aangegeven dat deze factoren bepalen welke specifieke soort van actieve vermijdingsresponsen worden ontwikkeld), worden ze niet van belang geacht voor de aanpak. Bij de lectuur kregen we dan ook het ietwat nare gevoel dat de mens wordt opgevat als passief geconditioneerd en niet als een actief construerend individu. Hetgeen de mens doet of laat wordt afhankelijk gesteld van de kracht of de zwakte van de omgevingsstimuli. Dat lijkt ons alvast een eenzijdige visie op het menselijke functioneren! Gedrag is o.i. niet te herleiden tot een bepaalde beïnvloeding van buitenaf. Het blijft onvoorspelbaar omdat onbekend is hoe de organische variabelen, in deze context of onder die condities, zullen interveniëren.

De mens wordt door Bakker-de Pree blijkbaar ook opgevat als 'beheersbaar', d.w.z. zij meent dat men uit haar theorie handelingsvoorschriften kan afleiden op grond waarvan men op een geplande manier kan ingrijpen in het individu, zodat de voorspelde resultaten worden bereikt: de metafoor van de 'mens als machine'.

Onafgezien van de vraag of wij in de psychologie en de pedagogiek al over voldoende kennis beschikken om de pretenties van beheersbaarheid te realiseren, hebben wij principiële bezwaren. Hulpverlening is o.i. zelden gericht op beheersen. De hulpverlener is niet degene die een magisch woord uitspreekt, die zegt hoe het moet. Wij geloven, evenals Rispen, dat de hulpverlener integendeel moet participeren in de dialoog, die de cliënt voert. Die participatie houdt in dat hij uitlegt, bespreekt, luistert, samen met de cliënt zoekt naar nieuwe mogelijkheden, m.a.w. dat hij argumenteert, kenmerkend voor de hulpverlening is dus niet beheersbaarheid, maar de argumentatieve rol, die de helper speelt. Beheersbaarheid suggereert een imperatieve rol van de hulpverlener en daar zetten wij ons tegen af. Wij geloven overigens dat de argumentatieve visie op de hulpverlening best te verzoenen is met het bedrijven van gedragstherapie.

Wij hebben eveneens moeite met de nogal 'enquête-achtige' manier van vragen stellen tijdens de diagnosestelling en de therapeutische aanpak. Telkens opnieuw worden gelijksoortige, stereotiepe vragen 'afgevuurd' op de cliënt: 'Wat gebeurde er toen ...?', 'wat betekent dat voor jou ...?', 'wat zou er gebeurd zijn als je dat niet had gedaan ...?'. Als men bedenkt dat een constructionele gedragstherapie gemiddeld 2 1/2 jaar tot 4 jaar duurt, dan brengen wij alle respect op voor de cliënten. Het bevorderen van een aangename sfeer in de therapie is, aldus de auteur, trouwens niet de bedoeling. De rol van de therapeut beperkt zich tot 'structuurverlener' en 'leerklimaatschepper'. In het bijzonder zorgt hij ervoor dat de cliënt de therapeutische eisen inwilligt en eraan voldoet!

Beata Bakker-de Pree meent dat de beschreven constructionele aanpak tevens perspectieven biedt voor kinderen, maar verder blijft ze daaromtrent erg vaag. Allicht zal de aangereikte benadering enigszins moeten worden gewijzigd en aangepast om haar toepasbaar te maken voor opvoedelingen. Dat loont, dunkt ons, zeker de moeite.

Deze enkele kritische bedenkingen doen allerm minst afbreuk aan de verdienste van dit zeer imposante werk. Wij durven het warm aanbevelen aan allen, die in gedragstherapeutische aanpakken zijn geïnteresseerd.

F.D.F.

Uit:

Person en Gemeen-
schap" (B)
40^e jrg. no. 2, okt. '87